

Yeni Tip Koronavirüs Pandemisi Döneminde Üniversitelerde Uzaktan Eğitim: Lisans Öğrencileri Kapsamında Bir Değerlendirme Çalışması

Distance Education at Universities during the Novel Coronavirus Pandemic: An Analysis of Undergraduate Students' Perceptions

Engin Karadağ^{1,2} , Cemil Yücel^{2,3}

¹Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Antalya

²Üniversite Araştırmaları Laboratuvarı (ÜniAr), www.uniar.net

³Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eskişehir

Özet

Aralık 2019'da Çin'in bildirdiği yeni tip Koronavirüs enfeksiyonu (Covid-19) birkaç haftada bütün dünyayı etkileyen bir pandemi boyutunu aldı. Pandemi, ülkelerin başta eğitim kurumları olmak üzere birçok alanda hızlı karar almalarını gerektirdi. Bu kapsamda 16 Mart 2020 tarihinden itibaren Türkiye'de üniversitelerin 2020-2021 bahar dönemini uzaktan eğitimle sürdürmeleri kararı alındı. Bu çalışmada, Türkiye'deki üniversitelerin Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin lisans öğrencilerinin memnuniyetleri incelendi. Çalışmayla bu süreçte karşılaşılan sorunların saptanması ve uzaktan eğitimin geleceğine yönelik farkındalığın artırılması amaçlandı. *Survey* deseninde tasarlanan çalışma, çevrimiçi (*online*) örnekleme yöntemlerinde e-posta listesi örnekleme kullanılarak 163 üniversitede (111 devlet ve 52 vakıf) öğrenim gören 17.939 öğrenci üzerinde yürütüldü. Veriler, çalışma kapsamında geliştirilen 5'li Likert, 22 madde ve (i) Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti, (ii) Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti, (iii) Dijital İçerik/Öğretim Materyali Memnuniyeti, (iv) Senkron/Canlı Ders/Video Destekli Dersler Memnuniyeti ve (v) Teknik Alt Yapı Memnuniyeti faktörlerinden oluşan 'Uzaktan Eğitim Memnuniyeti Ölçeği' kullanılarak elde edildi. Çalışma verileri; betimsel testler, t-testi ve ANOVA testleri ile analiz edildi. Çalışma sonuçlarına göre öğrencilerin memnuniyetlerini ifade eden faktör puanlarının ortalamaları 3.73 ile 2.63 arasında değişiklik gösterdi. En yüksek memnuniyetin yaşandığı alan 'Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti'; en düşük memnuniyetin yaşandığı iki alan ise 'Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti' ve 'Dijital İçerik/Öğretim Materyali Memnuniyeti' olarak saptandı.

Anahtar sözcükler: Covid-19, öğrenci memnuniyeti, uzaktan eğitim, yükseköğretim.

Abstract

The novel Coronavirus infection (Covid-19) reported by China in December 2019 turned into a pandemic in a few weeks, which affects the whole world. All the countries had to act fast in many areas, education being one of the first and most important. With a prompt decision, Turkish universities started delivering spring term courses through distance education as of 16 March 2020. This study examined the satisfaction levels of undergraduate students regarding the distance education practices during the Covid-19 pandemic. The aim of the study was to identify the problems encountered during this period and to raise awareness about the future of distance education. The survey design was employed in the study, and it was carried out on 17,939 students studying at 163 universities (111 public & 52 foundation) through e-mail sampling. The data were gathered using the 'Distance Education Satisfaction Scale' (DESS), which was developed specifically for this study. The DESS is a five-point Likert type scale with 22 items. The DESS has 5 sub-scales: (i) Satisfaction with the Council of Higher Education, (ii) Satisfaction with the University and Faculty Management, (iii) Satisfaction with the Digital Content/Instructional Materials, (iv) Satisfaction with the Synchronous/Live Lessons/Video Supported Lessons, and (v) Satisfaction with the Technical Infrastructure. The data gathered in the study was analyzed using descriptive analysis, t-test, and ANOVA. The results revealed that the mean scores of the factors indicating student satisfaction ranged from 3.73 to 2.63. The dimension students are most satisfied with is the 'Satisfaction with the Higher Education Council'; and the two dimensions students are the least satisfied with are the 'Satisfaction with the University and Faculty Management' and 'Satisfaction with the Digital Content/Instructional Materials'.

Keywords: Covid-19, distance education, higher education, student satisfaction.

31 Aralık 2019'da Çin, Vuhan'da yeni tip Koronavirüs enfeksiyonunun yol açtığı pnömöni keşfini Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) bildirildi. Bu, ölüme neden

olan ciddi bir hastalığı (Yuan vd., 2020). Covid-19 adı verilen bu hastalık klinik araştırmalara göre semptomları ateş, öksürük, nefes darlığı ve bazen sulu ishali içeriyordu (Huang vd., 2020).

İletişim / Correspondence:

Prof. Dr. Engin Karadağ
Akdeniz Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi, Kampüs, Konyaaltı, Antalya
e-posta: enginkaradag@akdeniz.edu.tr

Yükseköğretim Dergisi / Journal of Higher Education (Turkey), Çevrimiçi Erken Baskı / Online Preprint Issue. © 2020 Deomed

Geliş tarihi / Received: Mayıs / May 1, 2020; Kabul tarihi / Accepted: Mayıs / May 12, 2020

Bu çevrimiçi makalenin atıf künyesi / Please cite this online article as: Karadağ, E., & Yücel, C. (2020). Yeni tip Koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: Lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, doi:10.2399/yod.20.730688

ORCID ID: E. Karadağ 0000-0002-9723-3833; C. Yücel 0000-0003-4183-8136

Ocak 2020'de Covid-19 enfeksiyonu, birkaç haftada 160'tan fazla ülkeyi etkileyen bir pandemi boyutunu aldı. Bugünlerde Çin'de, sınırlama önlemleri yeni Covid-19 vakalarını önemli ölçüde azaltmış olmasına rağmen, başta Avrupa'da ve ABD'de vaka artışı sürmektedir. Covid-19'un Avrupa'da ilk tanımlı vakaları 24 Ocak'ta Fransa'da, 27 Ocak'ta Almanya, 29 Ocak'ta Finlandiya'da ve 31 Ocak'ta İtalya'da bildirildi. O zamandan beri, Avrupa'da tespit edilen vakaların sayısı, özellikle İspanya, İtalya, Fransa, Almanya, İngiltere ve Türkiye'de hızla arttı.

Dünyada vaka sayısı olarak ilk 10'da yer alan Türkiye'de ilk Covid-19 vakası 11 Mart 2020 tarihinde bildirildi ve bu tarihi izleyen günlerde çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından bir dizi önlemler alındı. Bu kapsamda solunum yoluyla bulaşan Covid-19 etkeni yeni tip Koronavirüs dolayısıyla insanların çok fazla temas halinde olduğu eğitim-öğretim kurumlarının faaliyetlerinin sürdürülüp sürdürülemeyeceği ilk gündem maddesi oldu. Öncelikle 16 Mart 2020 tarihinden itibaren okulöncesi eğitim kurumları dâhil olmak üzere bütün temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında üç hafta süreyle eğitime ara verildi. Ayrıca Yükseköğretim Kurulu (YÖK, 2020e) tarafından üç haftalık süreçte 'örgün eğitim programlarına devam eden tüm ön lisans ve lisans öğrencileri gibi sağlık, öğretmenlik, fen ve mühendislik programlarından staj, intörnlük ve uygulamalı eğitimleri olan ön lisans ve lisans öğrencilerinin de eğitimlerine ara verilmesine' karar verilerek örgün programlar için uzaktan eğitiminin önü kesildi.

Vaka sayısının Türkiye'de hızlıca artması ve pandemiyi uzun süreceğinin anlaşılması üzerine YÖK (2020f) 18 Mart 2020 tarihinde aldığı kararla örgün önlisans, lisans ve lisansüstü programlarının teorik derslerinin uzaktan eğitimle yürütülmesinde üniversitelere yetki devri yaptı. Bu yetki devri sonrasında Türkiye'deki üniversiteler örgün programlardaki teorik dersleri çeşitli uzaktan eğitim yöntemleriyle yürütmeye başladılar. Yine YÖK 26 Mart 2020 tarihinden itibaren bahar dönemi eğitim-öğretim sürecinin sadece uzaktan eğitim, açık öğretim ve dijital öğretim imkânları ile sürdürülmesine karar verdi (YÖK, 2020a). İlk vakanın görüldüğü 11 Mart 2020'den itibaren YÖK tarafından; (i) Yükseköğretim Kurumları Sınavı ertelendi (YÖK, 2020l), (ii) YÖK dersleri platformu devreye girdi (YÖK, 2020j), (iii) mezuniyet aşamasındaki öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması dersleri (YÖK, 2020g), (iv) uygulamalı eğitim gören öğrencilere stajları (YÖK, 2020h), (v) hemşirelik programlarındaki son sınıf öğrencilerinin durumları (YÖK, 2020c), (vi) diş hekimliği ve eczacılık programlarında mezuniyet aşamasında bulunan öğrencilerin durumları (YÖK, 2020b) (vii) hekim adaylarının mezuniyetleri (YÖK, 2020d) ve (viii) üniversite öğrencilerine ücretsiz 6 GB'lık uzaktan eğitime destek kotası (YÖK, 2020f) olmak üzere birçok konuda kararlar aldı.

Türkiye'de uzaktan eğitimin yükseköğretimde uygulanmasının tarihi çok eskilere dayanmamakla birlikte günümüzde pek çok üniversitede çoğunluğu lisansüstü düzeyde olan uzaktan eğitim programları ve dersleri yürütülmekte, ayrıca yüz yirmi üniversitenin bünyesinde uzaktan eğitim araştırma ve uygulama merkezi (YÖK, 2020e) bulunmaktadır. Türkiye'deki üniversitelerde pandemi süresindeki uzaktan eğitimin değerlendirilmesi, öğretim elemanlarının teknolojiye entegrasyon düzeyleri ile öğrencilerin beklentileri ve tecrübelerini şekillendirecektir. Tüm dünyada ortaya çıkan bu durum eğitim-öğretim süreçlerinde yeni paradigmaları da beraberinde getirecektir. Değişen süreçte uzaktan ve dijital eğitimde Türkiye'deki üniversitelerin yeri ve geleceği erkenden tespit edilmelidir. Ayrıca ilk Covid-19 vakasının Türkiye'de diğer Avrupa ülkelerine göre geç görülmesi pandemiye karşı eğitim kurumlarının uzaktan eğitime hazırlık yapma şansı ve zamanı yarattı. Ayrıca bu hazırlığın uzun yıllardır var olan uygulamalar nedeniyle üniversitelerde zaten bir kapasite oluşturmuş olması beklenmekteydi. Bu durumda beklenen üniversitelerin önceden var olan kapasitelerini devreye sokarak bu krizin yönetilmesidir. Bu anlamda teknolojik alt yapısı, uzaktan eğitimi önlisans, lisans, yüksek lisans, doktora düzeyinde kullanan ve bu anlamda personel ve birim kurmuş ve deneyime sahip üniversitelerle bu teknoloji hazırlığı bulunmayan üniversiteler arasında süreci yönetmek açısından fark olması beklenmektedir. Ancak Türkiye'de bu seviyede hazırlığı olmayan üniversitelerin tespiti durumunda, üniversitelerde ciddi bir öngörüsüzlük, vizyonsuzluk ve yönetilemeyiştenden bahsedilebilir. Özellikle öğretim elemanlarının hazır bulunmuşluğu ve üniversite yönetimlerinin dijital liderlik düzeyleri bu krizle birlikte daha önemli bir belirleyiciliğe sahip oldu. Bu anlamda pandemi; Türk yükseköğretim sisteminde uzaktan eğitimin yönetilmesi, dijital araçlar ve teknik altyapı yeterliliği, öğretim elamanı yeterliliği, öğretim materyallerinin kalitesi gibi konularda üniversitelerin yeterliliğini ilk elden bütün kamuoyunun önüne sunmuş ve sunmaya da devam etmektedir.

Sonuç olarak; zaten on yıldır YÖK çeşitli yönetmelik ve yönergelerle örgün programlardaki derslerin ve ders içeriklerinin %30'una kadarının uzaktan eğitimle yapılmasına izin vermektedir. Hem üniversite deneyimleri ve uzaktan eğitime izin veren yönetmelikler hem de yükseköğretimin geleceği konusundaki uluslararası tartışma ve uygulamalarda dijitalleşme üzerinde durulurken Türkiye'deki üniversitelerin pandemiyi zorunlu kıldığı uzaktan eğitim sistemine hazırlıksız yakalandıklarını söylemek pek mümkün değildir.

Bu çalışmada, Türkiye'deki üniversitelerin Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin lisans öğrencilerinin memnuniyetleri çok boyutlu olarak incelenmiştir. Çalışmayla bu süreçte karşılaşılan sorunların saptanması ve uzaktan eğitime geleceğine yönelik farkındalığın artırılması amaçlanmıştır.

■ **Tablo 1.** Katılımcıların demografik verileri.

Seçenekler		1	2	3	4	5	6	Toplam	
		Kız	Erkek						
Cinsiyet	<i>n</i>	8798	9141						17.939
	%	49.04	50.96						100
		Devlet	Vakıf						
Üniversite türü	<i>n</i>	14.098	3841						17.939
	%	78.58	21.41						100
		Sosyal Bilimler	Mühendislik	Sağlık Bilimleri	Fen Bilimleri	Güzel Sanatlar			
Alanı	<i>n</i>	6664	4123	3614	2167	1371	17.939		
	%	37.15	22.98	20.15	12.08	7.64	100		
		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf		
Sınıf seviyesi	<i>n</i>	3234	5017	4493	4658	349	188	17.939	
	%	18.03	27.97	25.05	25.97	1.95	1.05	100	

Yöntem

Survey deseninde tasarlanan çalışma lisans öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada çevrimiçi (*online*) örnekleme yöntemlerinden e-posta listesi örnekleme kullanılmıştır. Öğrencilerin e-posta adresleri Üniversite Araştırmaları Laboratuvarı'nın (ÜniAr) e-posta havuzundan (izinli, 300,000 e-posta) edilmiştir. ÜniAr'ın teknik alt yapısı kullanılarak '1-4 Nisan 2020' tarihlerinde her bir lisans öğrencisine e-posta gönderilerek onlardan çalışmada geliştirilen veri toplama aracını çevrimiçi ortamda cevaplamaları istenmiştir. Nihai olarak çalışma grubu; veri toplama aracını cevaplandıran, 163 üniversiteden (111 devlet ve 52 vakıf), çeşitli sınıf düzeylerinde öğrenim gören 17.939 öğrenciden oluşmuştur (■ Tablo 1). Güven aralığı 0.99, hata payı ise 0.01 olarak kabul edildiğinde 2.348.535 (YÖK, 2020k) birimden oluşan örgün lisans öğrencisini temsil edecek olan minimum örneklem sayısı 16.471 öğrencidir (Hamburg, 1985). Bu açıdan değerlendirildiğinde çalışmanın 17.939 birimlik örnekleminin evren temsiliyetinin yeterli olduğu söylenebilir.

Çalışmada veriler, çalışma kapsamında geliştirilen 'Uzaktan Eğitim Memnuniyeti Ölçeği' kullanılarak elde edilmiştir. Ölçek maddeleri, lisans öğrencilerinin öğrenim gördükleri üniversitelerde Covid-19 sürecinde yürütülen uzaktan eğitimden memnuniyetlerine belirlemek için araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Ölçek 22 madde olarak düzenlenerek 1'den (çok kötü) 5'e (çok iyi) kadar derecelendirilmiş 5'li Likert şeklindedir. Verilerin *KMO*=0.94 ve *Bartlett* ($p<.001$) test analizleri sonuçlarıyla açılımcı faktör analizinin yapılabileceği anlaşılmıştır. Daha sonra, çalışmanın faktör analizinde temel bileşenler analizi sonucunda ölçek için varyansın %77.15'ini açıklayan özdeğeri 1'den büyük beş (5) faktörlü bir yapı önerildiği görülmüştür. Oblimin temel eksen döndürmeyle açılımcı faktör analizi

zi yapıldığında ise, 22 maddenin 1.401'in üzerinde sadece bir faktörde yüklendiği belirlenmiştir. Ölçek faktörlerindeki özdeğer toplamı 22.34 ve açıklanan varyans yüzdesi toplamı 77.15 ve maddelerinin faktör yükleri ise 10.471 ile 10.751 arasında değişmektedir (■ Tablo 2). Ölçeğin güvenirliği, iç tutarlılık yöntemiyle incelenmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0.89 ile 0.96 arasında saptanmıştır (■ Tablo 3). Nihai olarak ölçek (i) Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti, (ii) Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti, (iii) Dijital İçerik/Öğretim Materyali Memnuniyeti, (iv) Senkron/Canlı Ders/Video Destekli Dersler Memnuniyeti ve (v) Teknik Alt Yapı Memnuniyeti faktörlerinden oluşmuştur. Öğrencilerin memnuniyet puanlarını; (i) cinsiyet, üniversite türü (teknik üniversite ve diğer üniversite) ve devlet/vakıf üniversitesi değişkenlerine göre karşılaştırmak için t-testi; (ii) sınıf seviyelerine ve öğrencilerin alanlarına göre karşılaştırmak için ANOVA ve (iii) ANOVA sonrasında elde edilen farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi kullanılmıştır.

Bulgular

Öğrencilerin Sahip Oldukları Uzaktan Eğitim Alt Yapılarına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin sadece %63'ünün evinde internet bağlantısı, %66'sının bilgisayar veya tableti bulunmaktadır. Yine öğrencilerin %64'ü uzaktan eğitimlerini bilgisayar veya tabletlerinden; %32'si akıllı telefonlarından sürdürdüklerini; %23'ü ise uzaktan eğitimlerini sürdüremediklerini ifade etmişlerdir (■ Şekil 1-3). Bu bulgular değerlendirilirken, çalışmanın verilerinin çevrimiçi ortamda toplandığı -çeşitli şekilde internete bağlanabilenler ve bilgisayar/tablet/akıllı telefonlarının olduğu- göz önünde tutulmalıdır.

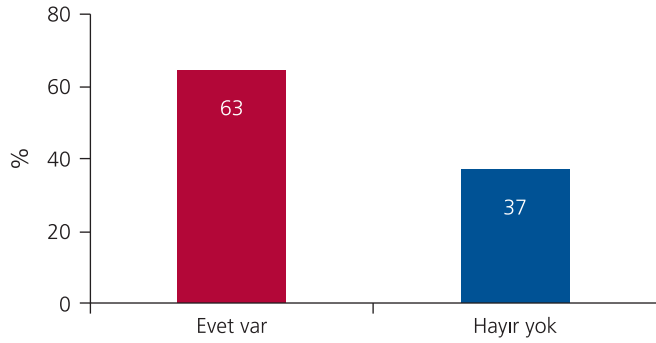
■ **Tablo 2.** Açımlayıcı faktör analizi sonuçları.

Faktörler	Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti	Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti	Dijital İçerik/Öğretim Materyali Memnuniyeti	Senkron/Canlı Ders/Video Destekli Dersler Memnuniyeti	Teknik Alt Yapı Memnuniyeti
Madde	Faktör yükü	Faktör yükü	Faktör yükü	Faktör yükü	Faktör yükü
Yükseköğretim Kurulunun aldığı kararlardan...	.73	-	-	-	-
Yükseköğretim Kurulunun tutum ve yaklaşımından...	.71	-	-	-	-
Yükseköğretim Kurulunun açıklama ve bilgilendirmelerinden...	.66	-	-	-	-
Üniversite ve fakülte yöneticilerinin tutum ve yaklaşımlarından...	-	.71	-	-	-
Üniversite ve fakülte yöneticilerinin uzaktan eğitim sürecindeki açıklama ve bilgilendirmeleri...	-	.65	-	-	-
Üniversite ve fakültenin uzaktan eğitim hazırlığından...	-	.61	-	-	-
Dijital içerik/öğretim materyallerinin tutarlılıklarından...	-	-	.75	-	-
Dijital içerik/öğretim materyallerinin orijinalliğinden...	-	-	.71	-	-
Dijital içerik/öğretim materyallerinin öğreticiliğinden...	-	-	.70	-	-
Dijital içerik/öğretim materyallerinin dersin amaçlarıyla örtüşmesinden...	-	-	.63	-	-
Dijital içerik/öğretim materyallerinin metin, yazım ve dilbilgisi kurallarına uygunluğu...	-	-	.59	-	-
Dijital içerik/öğretim materyallerinde yer verilen görsellerin metinlerle uyumu...	-	-	.53	-	-
Öğretim elemanların teknoloji kullanım becerisinden...	-	-	-	.68	-
Öğretim elemanlarının öğrencilere yönelik tutumlarından...	-	-	-	.66	-
Öğretim elemanlarının öğretme becerilerinden...	-	-	-	.55	-
Öğretim elemanlarının süreçle ilgili bilgilendirmelerinden...	-	-	-	.51	-
Öğretim elemanlarının yönlendirme, destek ve yardımlarından...	-	-	-	.49	-
Öğretim elemanlarının ulaşılabilirliğinden...	-	-	-	.47	-
Uzaktan eğitim sisteminin ses ve görüntü kalitesinden...	-	-	-	-	.75
Uzaktan eğitim sisteminin ulaşılabilirliğinden...	-	-	-	-	.71
Uzaktan eğitim sisteminin bağlantı düzeyinden...	-	-	-	-	.67
Uzaktan eğitim sisteminin anlaşılabilirliğinden...	-	-	-	-	.61
Özdeğer	5.74	4.32	4.27	3.96	3.96
Açıklanan varyans	19.82	14.92	14.75	13.95	13.71

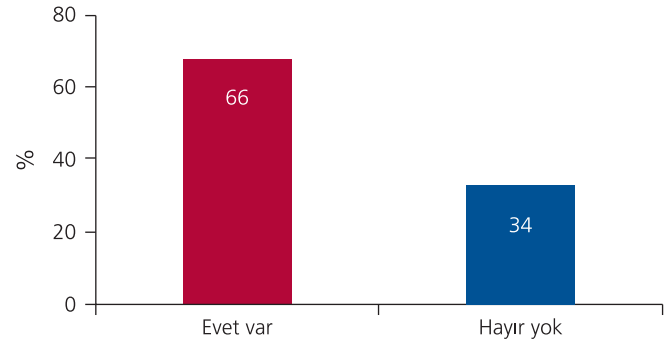
■ **Tablo 3.** Memnuniyet puanlarının ortalama ve standart sapma puanları ile faktörler arasındaki korelasyon ve iç tutarlılık katsayıları.

Faktörler	̄	SS	Alfa	1	2	3	4	5
1. Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti	3.73	0.95	0.96	-	.28*	.21*	.29*	.19*
2. Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti	2.63	1.55	0.89		-	.51*	.48*	.53*
3. Dijital İçerik/Öğretim Materyali Memnuniyeti	2.82	1.21	0.91			-	.54*	.68*
4. Senkron/Canlı Ders/Video Destekli Dersler Memnuniyeti	3.03	1.39	0.85				-	.66*
5. Teknik Alt Yapı Memnuniyeti	3.08	1.41	0.91					-
Toplam	3.01	1.23	0.93					-

* $p < 0.01$.

■ Şekil 1. Öğrencilerin internet bağlantıları.

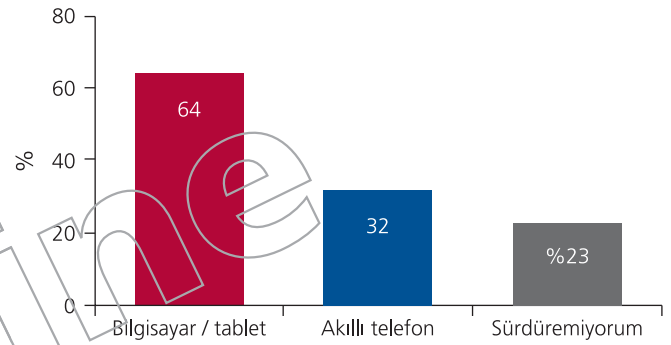

■ Şekil 2. Öğrencilerin bilgisayar/tablet sahipliği.

Memnuniyet Puanlarına İlişkin Genel Bulgular

Çalışmaya katılan lisans öğrencilerinin Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitim memnuniyetlerini ifade eden puanların ortalamaları 2.63 ila 3.73 arasında değişmektedir. Öğrenciler Covid-19 sürecinde Yükseköğretim Kurulundan yüksek seviyede memnun iken, Üniversite/Fakültelerinden ve Dijital İçerik/Öğretim Materyallerinden memnun değildir. Ayrıca faktör puanları arasındaki korelasyon katsayılarına göre Yükseköğretim Kurulundan memnuniyet duyan öğrencilerin önemli bir kısmı üniversitelerindeki uygulamalardan memnuniyetsizlerdir (■ Tablo 3).

Üniversiteler bağlamında değerlendirildiğinde uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerini en yüksek seviyede memnun eden ilk beş devlet üniversitesi Abdullah Gül Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi, İskenderun Teknik Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi; vakıf üniversitesi ise MEF Üniversitesi, Beykoz Üniversitesi, Acıbadem Üniversitesi, Yaşar Üniversitesi ve Özyeğin Üniversitesi'dir. Memnuniyet seviyeleri yüksek olan ilk on devlet ve vakıf üniversitelerinin listesi ■ Tablo 4'te ve-

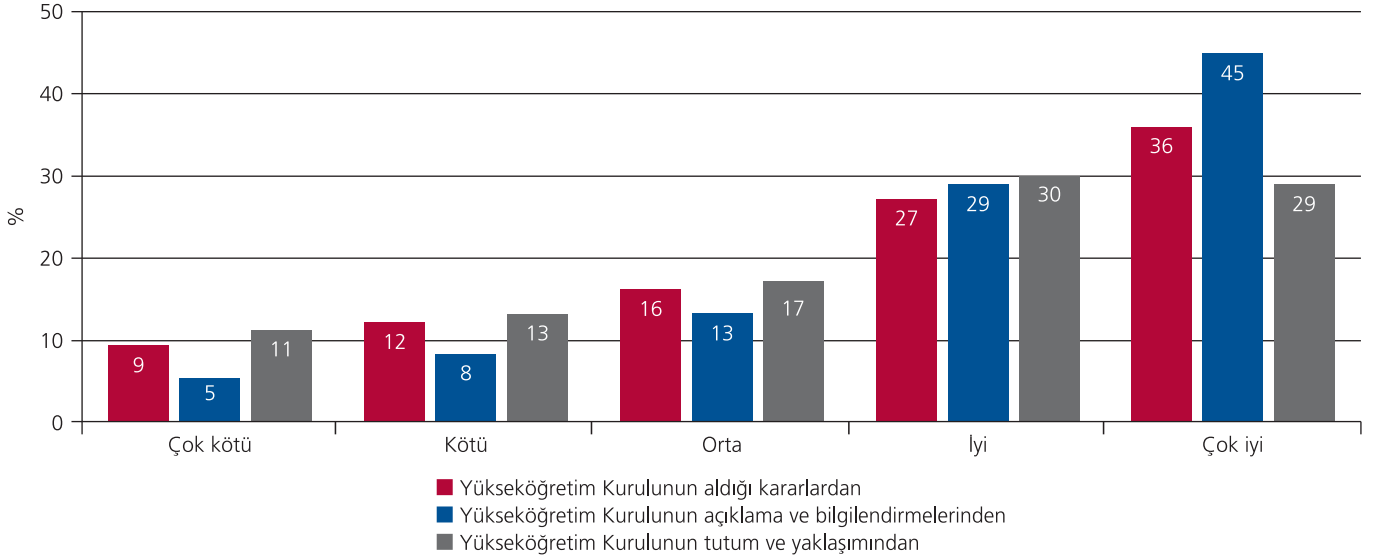
■ Şekil 3. Öğrencilerin uzaktan eğitimleri sürdürme biçimleri.

rilmiştir. Çalışmadaki bulgular ve sıralamaların yorumlanmasında sadece uzaktan eğitimin içeriği ve alt yapı olanakları değil sürecin yönetiminin de yer aldığına dikkate alınması gerekmektedir.

Öğrencilerin %63'ü Yükseköğretim Kurulunun pandemi sürecinde aldığı kararlardan 'iyi' ve 'çok iyi' düzeyinde mem-

■ Tablo 4. Uzaktan eğitim sürecine memnuniyetine ilişkin ilk on üniversite sıralaması.

Sıra	Devlet üniversiteleri	Sıra	Vakıf üniversiteleri
1.	Abdullah Gül Üniversitesi	1.	MEF Üniversitesi
2.	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	2.	Beykoz Üniversitesi
3.	İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi	3.	Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
4.	İskenderun Teknik Üniversitesi	4.	Yaşar Üniversitesi
5.	Yıldız Teknik Üniversitesi	5.	Özyeğin Üniversitesi
6.	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	6.	İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi
7.	Türk-Alman Üniversitesi	7.	Kadir Has Üniversitesi
8.	Ege Üniversitesi	8.	Koç Üniversitesi
9.	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	9.	İzmir Ekonomi Üniversitesi
10.	Tarsus Üniversitesi	10.	Bahçeşehir Üniversitesi

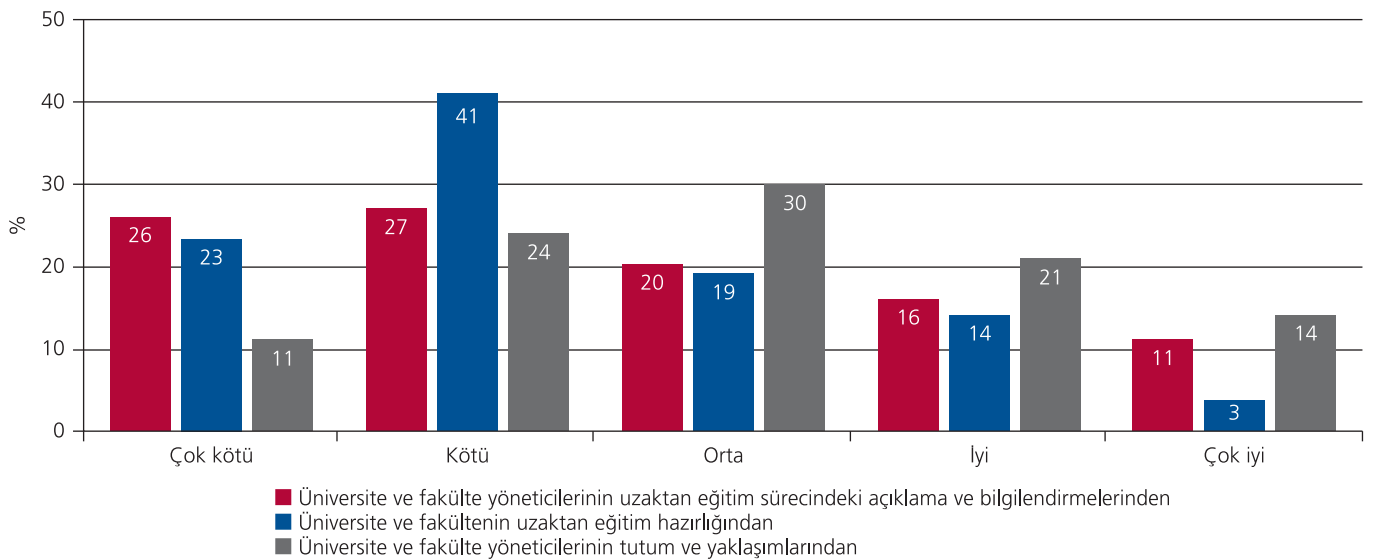
■ Şekil 4. Yükseköğretim Kurulu memnuniyeti.

nun iken, sadece %9'u 'çok kötü' düzeyinde memnuniyetsizdir. Yine öğrencilerin %74'ü Yükseköğretim Kurulunun açıklama ve bilgilendirmelerinden 'iyi' ve 'çok iyi' düzeyinde memnundur. Her 100 öğrenciden 60'ı Yükseköğretim Kurulunun tutum ve yaklaşımından memnuniyet duyduklarını ifade etmişlerdir (■ Şekil 4).

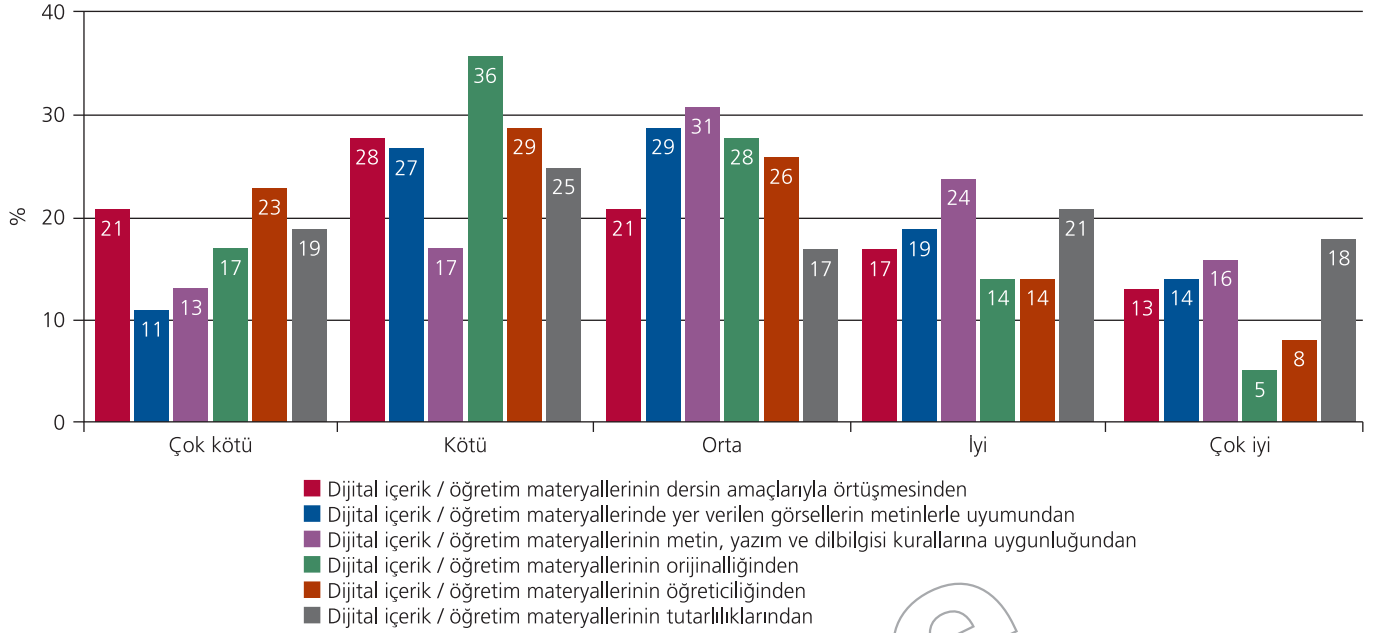
Öğrencilerin %53'ü üniversite ve fakültelerinin uzaktan eğitim sürecindeki açıklama ve bilgilendirmelerinden memnuniyetsizdir. Yine öğrencilerin %64'ü üniversite ve fakültelerinin

uzaktan eğitim hazırlıklarından memnun değildir. Her 100 öğrenciden sadece 35'i üniversite ve fakültelerinin uzaktan eğitim sürecindeki tutum ve yaklaşımından memnuniyet duyduklarını ifade etmişlerdir (■ Şekil 5).

Öğrencilerin %49'u uzaktan eğitimde kullanılan içerik ve öğretim materyallerinin dersin amacıyla örtüşmesinden memnuniyetsizdir. Yine öğrencilerin %53'ü uzaktan eğitimde kullanılan içerik ve öğretim materyallerinin orijinalliğinden memnun değildir. Her 100 öğrenciden sadece 22'si uzak-

■ Şekil 5. Üniversite ve fakülte yönetimi memnuniyeti.

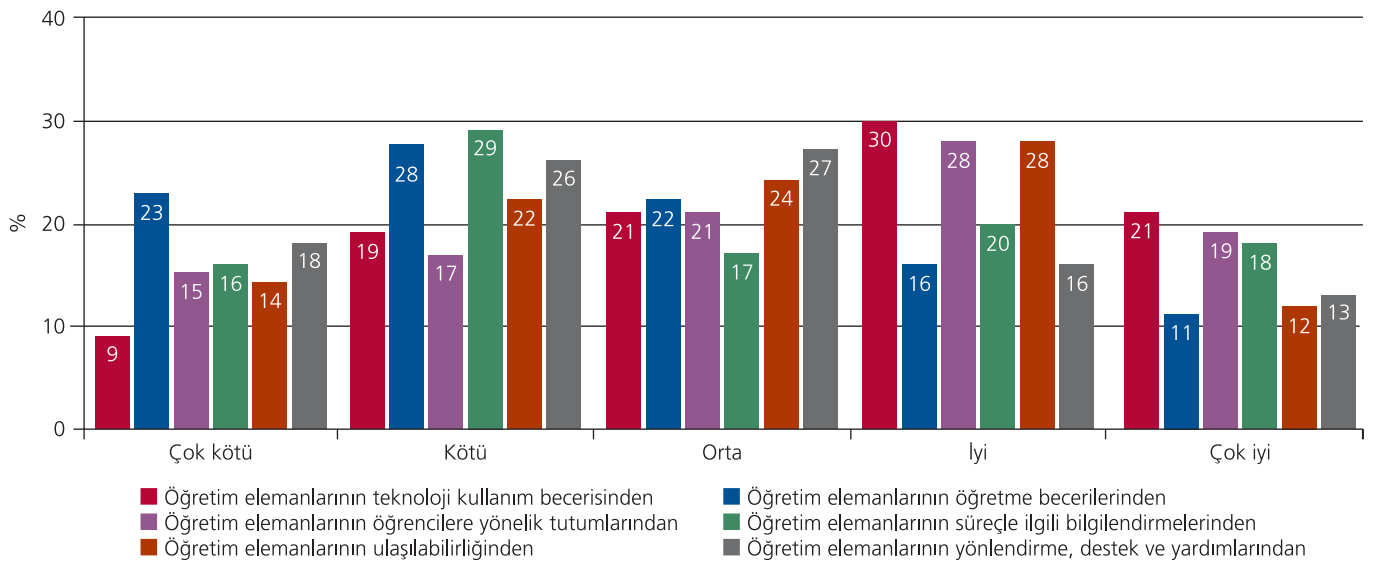
■ Şekil 6. Dijital içerik/öğretim materyali memnuniyeti.

tan eğitimde kullanılan içerik ve öğretim materyallerinin öğreticilik düzeylerinden memnuniyet duyduklarını ifade etmişlerdir (■ Şekil 6).

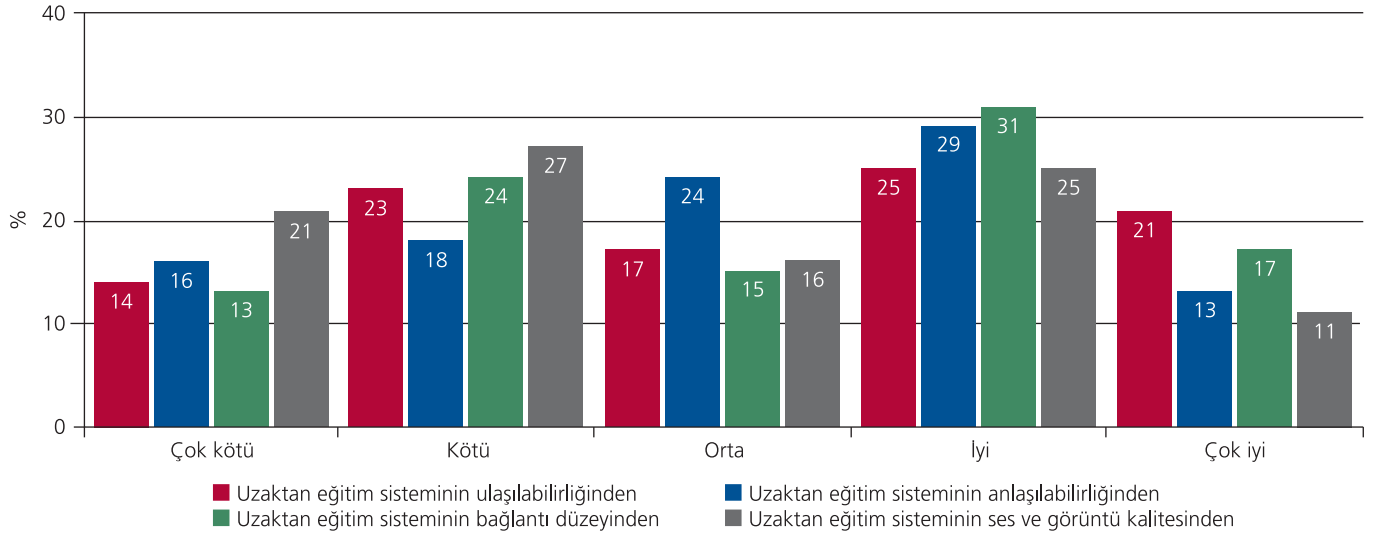
Öğrencilerin %51'i öğretim elemanlarının öğretmen becerilerinden 'kötü' ve 'çok kötü' düzeyde memnuniyetsizdir. Yine öğrencilerin %41'i öğretim elemanlarının süreçle ilgili

bilgilendirme düzeylerinden memnun değildir. Her 100 öğrenciden sadece 40'ı öğretim elemanlarının ulaşılabilirliğinden memnuniyet duyduklarını ifade etmişlerdir (■ Şekil 7).

Öğrencilerin %48'i uzaktan eğitim sisteminin ses ve görüntü kalitesinden 'kötü' ve 'çok kötü' düzeyde memnuniyetsizdir. Yine öğrencilerin %37'si uzaktan eğitim sisteminin ula-

■ Şekil 7. Senkron/canlı ders/video destekli dersler memnuniyeti.

■ Şekil 8. Teknik alt yapı memnuniyeti.

şılabilirliğinden memnun değildir. Her 100 öğrenciden sadece 42'si uzaktan eğitim sisteminin anlaşılabilirliğinden memnuniyet duyduklarını ifade etmişlerdir (■ Şekil 8).

Memnuniyet Puanlarının Cinsiyet Değişkeni Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmaya katılan lisans öğrencilerinin Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitim memnuniyetlerini ifade eden puanlarının cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır (■ Tablo 5). Elde edilen istatistiksel sonuçlara göre bütün faktör ve toplam memnuniyet puanlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.01$).

Memnuniyet Puanlarının Üniversite Türü Değişkeni Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmaya katılan lisans öğrencilerinin üniversiteleri teknik üniversite ve diğerleri olarak iki kısma ayrılmıştır. Covid-19 sü-

recindeki uzaktan eğitim memnuniyetlerini ifade eden puanların öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversite türlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır (■ Tablo 6). Elde edilen istatistiksel sonuçlara göre bütün faktör ve toplam memnuniyet puanlarında üniversite türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.01$).

Memnuniyet Puanlarının Devlet/Vakıf Üniversitesi Değişkeni Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmaya katılan lisans öğrencilerinin üniversiteleri devlet üniversitesi ve vakıf üniversitesi olarak iki kısma ayrılmıştır. Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitim memnuniyetlerini ifade eden puanların devlet üniversitesi ve vakıf üniversitesi göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır (■ Tablo 7). Elde edilen istatistiksel sonuçlara göre bütün faktör ve toplam memnuniyet puanlarında devlet üniversitesi ve vakıf üniversitesi değişkenine göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.01$).

■ Tablo 5. Memnuniyet puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılması.

Faktörler	t	p
1. Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti	0.47	>0.01
2. Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti	0.91	>0.01
3. Dijital İçerik/Öğretim Materyali Memnuniyeti	0.15	>0.01
4. Senkron/Canlı Ders/Video Destekli Dersler Memnuniyeti	0.75	>0.01
5. Teknik Alt Yapı Memnuniyeti	0.21	>0.01
Toplam	0.61	>0.01

■ Tablo 6. Memnuniyet puanlarının üniversite türüne göre karşılaştırılması.

Faktörler	t	p
1. Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti	0.67	>0.01
2. Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti	1.05	>0.01
3. Dijital İçerik/Öğretim Materyali Memnuniyeti	0.21	>0.01
4. Senkron/Canlı Ders/Video Destekli Dersler Memnuniyeti	0.91	>0.01
5. Teknik Alt Yapı Memnuniyeti	0.78	>0.01
Toplam	0.55	>0.01

Tablo 7. Memnuniyet puanlarının devlet/vakıf üniversitesine göre karşılaştırılması.

Faktörler	t	p
1. Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti	0.79	>0.01
2. Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti	1.41	>0.01
3. Dijital İçerik/Öğretim Materyali Memnuniyeti	0.48	>0.01
4. Senkron/Canlı Ders/Video Destekli Dersler Memnuniyeti	1.47	>0.01
5. Teknik Alt Yapı Memnuniyeti	1.13	>0.01
Toplam	0.94	>0.01

Memnuniyet Puanlarının Üniversitenin Uzaktan Eğitim veya Açıköğretim Fakültesi Bulunması Değişkeni Açısından Değerlendirilmesi

Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitim memnuniyetlerini ifade eden puanlarının çalışmaya katılan lisans öğrencilerinin üniversitelerinde uzaktan eğitim veya açıköğretim fakültesinin bulunup bulunmamasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır (Tablo 8). Elde edilen istatistiksel sonuçlara göre ‘Teknik Alt Yapı Memnuniyeti’ faktöründe, bünyesinde uzaktan eğitim veya açıköğretim fakültesi bulunan üniversitenin öğrencilerinin memnuniyet ortalamalarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.01$). Diğer faktörler ve toplam memnuniyet puanlarında ilgili değişkene göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.01$).

Memnuniyet Puanlarının Sınıf Seviyesi Değişkeni Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmaya katılan lisans öğrencilerinin Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitim memnuniyetlerini ifade eden puanlarının sınıf seviyelerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla ANOVA yapılmıştır (Tablo 9). Elde edilen istatistiksel sonuçlara göre ‘Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti’ ve ‘Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti’ puanlarında sınıf seviyesi değişkenine göre anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0.01$). Buna karşılık diğer faktör ve toplam memnuniyet puanlarında sınıf seviyesi değişkenine göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.01$).

ANOVA sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan post-hoc Tukey testi sonucunda hem ‘Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti’ hem de ‘Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti’ puanlarında 4., 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin ortalamalarının; 1., 2. ve 3. sınıf öğrencilerinin memnuniyet puanlarından anlamlı olarak daha düşük olduğu saptanmıştır ($p<0.01$).

Tablo 8. Memnuniyet puanlarının devlet/vakıf üniversitesine göre karşılaştırılması.

Faktörler	t	p
1. Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti	0.21	>0.01
2. Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti	0.97	>0.01
3. Dijital İçerik/Öğretim Materyali Memnuniyeti	1.54	>0.01
4. Senkron/Canlı Ders/Video Destekli Dersler Memnuniyeti	1.21	>0.01
5. Teknik Alt Yapı Memnuniyeti	3.41	<0.01
Toplam	0.99	>0.01

Memnuniyet Puanlarının Alan Değişkeni Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmaya katılan lisans öğrencilerinin Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitim memnuniyetlerini ifade eden puanlarının alanlarına (Sosyal Bilimler, Mühendislik, Sağlık Bilimleri, Fen Bilimleri ve Güzel Sanatlar) göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla ANOVA yapılmıştır (Tablo 10). Elde edilen istatistiksel sonuçlara göre ‘Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti’, ‘Dijital İçerik/Öğretim Materyali Memnuniyeti’, ‘Senkron/Canlı Ders/Video Destekli Dersler Memnuniyeti’, ‘Teknik Alt Yapı Memnuniyeti’ faktör puanlarında alan değişkenine göre anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0.01$). Buna karşılık ‘Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti’ faktör puanı ile toplam memnuniyet puanlarında alan değişkenine göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.01$).

Tablo 9. Memnuniyet puanlarının sınıf seviyelerine karşılaştırılması.

Faktörler	f	p
1. Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti	26.21	<0.01
2. Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti	21.17	<0.01
3. Dijital İçerik/Öğretim Materyali Memnuniyeti	0.93	>0.01
4. Senkron/Canlı Ders/Video Destekli Dersler Memnuniyeti	1.21	>0.01
5. Teknik Alt Yapı Memnuniyeti	1.05	>0.01
Toplam	1.98	>0.01

Tablo 10. Memnuniyet puanlarının öğrencilerin alanlarına göre karşılaştırılması.

Faktörler	f	p
1. Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti	13.42	<0.01
2. Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti	1.13	>0.01
3. Dijital İçerik/Öğretim Materyali Memnuniyeti	11.21	<0.01
4. Senkron/Canlı Ders/Video Destekli Dersler Memnuniyeti	19.34	<0.01
5. Teknik Alt Yapı Memnuniyeti	14.41	<0.01
Toplam	2.03	>0.01

ANOVA sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan post-hoc Tukey testi sonucunda ‘Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti’ puanlarında sağlık ve mühendislik alanındaki öğrencilerin ortalamalarının diğer alanlardaki öğrencilerin memnuniyet puanlarından anlamlı olarak daha düşük olduğu saptanmıştır ($p<0.01$). ‘Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti’ puanlarında sağlık ve mühendislik alanındaki öğrencilerin ortalamalarının diğer alanlardaki öğrencilerin memnuniyet puanlarından anlamlı olarak daha düşük olduğu tespit edilmiştir ($p<0.01$). ‘Dijital İçerik/Öğretim Materyali Memnuniyeti’ ve ‘Senkron/Canlı Ders/Video Destekli Dersler Memnuniyeti’ puanında sosyal bilimler alanındaki öğrencilerin ortalamalarının diğer alanlardaki öğrencilerin memnuniyet puanlarından anlamlı olarak daha düşük olduğu saptanmıştır ($p<0.01$). ‘Teknik Alt Yapı Memnuniyeti’ puanında ise mühendislik alanındaki öğrencilerin ortalamalarının diğer alanlardaki öğrencilerin memnuniyet puanlarından anlamlı olarak daha düşük olduğu saptanmıştır ($p<0.01$).

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma kapsamında, Covid-19 sürecinde Türkiye’deki üniversitelerin uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin lisans öğrencilerinin memnuniyetleri incelenmiştir. Buna göre lisans öğrencilerinin sadece %63’ünün evinde internet bağlantısı bulunmaktadır. Ayrıca öğrencilerin üçte birinin bilgisayar veya tableti yoktur. Çalışmaya katılan öğrencilerin dört biri ise internetlerinin veya bilgisayar/tablet vb. olmaması nedeniyle eğitimlerini sürdürmediklerini ifade etmişlerdir. YÖK’ün açık bilim politikasının bir yansıması ve şeffaflık gereği Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi tarafından, sürdürdükleri uzaktan eğitimle ilgili bir rapor yayımlanmıştır (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, 2020). Raporla üniversitenin 2781 öğrencisinden toplanan veriye göre öğrencilerin %23’ü çevrimiçi derslere katılmadığını, bu öğrencilerin ise %75’i internet bağlantısı nedeniyle katılmadığını belirtmişlerdir. Bu kapsamda hem bu çalışmanın hem de ilgili üniversitenin raporunda elde edilen bu olumsuzluğun buzdüğünün görünen kısmı olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın verilerinin çevrimiçi ortamda toplandığı düşünüldüğünde Türkiye’de internet bağlantısı ve bilgisayar/tablet/akıllı telefonu olmayan çok daha yüksek oranda üniversite öğrencisi bulunmaktadır. Bu kapsamda Yükseköğretim Kurulunun (YÖK, 2020f) üniversite öğrencilerine ücretsiz 6 GB’lık uzaktan eğitime destek kotası uygulaması yerindedir. Ancak özellikle pandeminin olası ikinci ve üçüncü dalgaları dikkate alındığında özellikle bilgisayar ve tableti olmayan öğrenciler için ucuz ve ileri tarihli ödemeli bilgisayar ve tablet edinmeleri olanağı sağlanmalıdır.

Uluslararası yükseköğretim tartışmalarında uzaktan eğitim, dijitalleşme ve açık ders materyalleri geniş bir yer tutmaktadır.

Gerek Türkiye’de gerekse de dünyadaki pek çok üniversite etkin bir dijitalleşme sağladıklarını iddia etmelerine karşın Covid-19 sürecinin gösterdiği gibi bu iddiaların önemli bir kısmının reklam olduğu görülmüştür. Çalışmaya katılan lisans öğrencileri Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitim sürecinde Yükseköğretim Kurulundan memnuniyet, buna karşılık üniversite/fakültelerinin yönetimlerinden ve özellikle dijital içerik/öğretim materyallerinden memnuniyetsizlik duymaktadırlar. Öyle ki ölçek maddeleri incelendiği zaman öğrencilerin çoğu; üniversite ve fakültelerinin uzaktan eğitim sürecindeki açıklama ve bilgilendirmelerinin çok kötü olduğunu; üniversitelerinin ve fakültelerinin uzaktan eğitim hazırlığının bulunmadığını; dijital içerikler/öğretim materyallerinin orijinal olmadığını; dijital içerikler/öğretim materyallerinin öğreticilik düzeyinin zayıf olduğunu; öğretim elemanlarının uzaktan eğitimde öğretme becerilerinden yoksun olduğunu; süreçte hocalarına ulaşamadıklarını; kullandıkları uzaktan eğitim sisteminin yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca ‘Dijital İçerik/Öğretim Materyali Memnuniyeti’ ve ‘Senkron/Canlı Ders/Video Destekli Dersler Memnuniyeti’ puanında sosyal bilimler alanındaki öğrencilerin memnuniyetleri diğer alanlara göre oldukça düşüktür. Bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde, başta sosyal bilim alanları olmak üzere diğer alanlardaki öğretim elemanlarının önemli bir kısmının teknoloji kullanma yeterlilikleri bulunmamaktadır.

Öğrencilerin memnuniyet puanları cinsiyetleri, üniversitenin teknik üniversite olup olmaması, devlet veya vakıf üniversitesi olmasına göre farklılaşmamaktadır. Bu sonuçlar öğrencilerin görüşleri arasındaki tutarlılık olarak değerlendirilebilir. Alt yapı olanakları itibarıyla teknik ağırlıklı üniversitelerdeki memnuniyetin daha yüksek çıkacağı beklentisine karşın sonuçlar farklılık olmadığını göstermektedir. Alt yapı memnuniyeti sadece bünyesinde uzaktan eğitim ve açıköğretim fakültesi bulunan üniversitelerin öğrencilerinde yüksektir. Bu açıdan Türkiye’deki üniversitelerin pek çoğunun uzaktan eğitime yatırım yapmadıkları ve uzaktan eğitimi önemsemedikleri söylenebilir.

Çalışmada elde edilen önemli farklardan biri ‘Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti’ ve ‘Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti’ puanlarında sınıf seviyelerine göre olanlardır. Bu farklılık mezun durumunda olan (4., 5. ve 6. sınıflar) öğrencilerin memnuniyetleri ile diğer sınıflar arasındadır. Bu farklılığın temel nedeni çalışma verilerinin toplanma tarihidir (1–4 Nisan 2020). Söz konusu tarih itibarıyla uygulamalı dersler ve stajlarla ilgili Yükseköğretim Kurulunun aldığı bir karar bulunmamakta olduğundan, bu belirsizlik mezun durumda olan öğrencilerin hem ‘Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti’ ve ‘Üniversite ve Fakülte Yönetimi Memnuniyeti’ puanlarını düşürmüştür. Benzer şekilde öğrencilerin alanları itibarıyla memnuniyetleri incelendiğinde, uygulamalı bilimler derslerinin yoğun

olduğu sağlık bilimleri ve mühendislik alanlarındaki öğrencilerin ‘Yükseköğretim Kurulu Memnuniyeti’ diğer alanlara göre oldukça düşük olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada internete erişimi olan öğrenciler doğal olarak daha fazla temsil edilmiştir. Bu süreçte YÖK dersler için bir bağlantı kotası sağlamış olsa da Türkiye’de şehir merkezlerinde dahi baz istasyonlarının konumlanmasından ya da yatırım eksikliğinden dolayı internet bağlantısına uygun olmayan geniş alanlar mevcuttur. Kırsal bölgelerde bağlantı alt yapısının zayıflığı fırsat ve imkân eşitliği açısından bu sürecin ortaya çıkaracağı durumlar araştırılmalıdır. YÖK’ün azami süreler dışında akademik izin kararı yerinde olmakla birlikte yeterli değildir. Akademik izin almak zorunda kalan öğrencilerin eğitim sürecinden kopmaları ve derslere devam edebilenlerin elde edebilecekleri bazı avantajlar dezavantajlı gruplarda telafisi mümkün olamayabilecek sonuçlar çıkarabilecektir. Üniversiteler internet bağlantısı için servis sağlayıcılarla hızlı bir şekilde anlaşamamışlardır. Servis sağlayıcılar ise internet paketlerinde yeteri kadar kolaylık sağlamamıştır. Özellikle öğrencilerin araştırma yapma, ödev hazırlama gibi faaliyetlerinde üniversitelerin ve YÖK’ün sağladığı kotalar kullanılamamaktadır. Üniversiteler tarafından bu süreçte öğrencilerin dijital ortamdaki öğrenmeleri sadece bağlantı olarak algılanmış olup uzaktan eğitimde kotaların sadece YÖK ve üniversite sitelerini kapsamaması öğrencilere ek külfetler getirmiştir.

Sonuç olarak öğrencilerin değerlendirmelerine göre uzaktan eğitim sürecinde Yükseköğretim Kurulunun sınıfı geçtiği, üniversitelerin ise sınıfta kaldığı aşıkardır. Üniversitelerin ve fakültelerin sürece hazır olmadığı, uzun yıllardır YÖK tarafından belirlenen kriterleri tamamlamadıkları anlaşılmaktadır. Diğer yandan bu pandemi öncesi akademisyenlerin uzaktan eğitim süreçlerinde teknolojik entegrasyon düzeyleri bir tercih ve akademik özerklik konusu olarak düşünülürken, mevcut şartlarda artık bu bir iş yeterliği halini almıştır. YÖK’ün uzun yıllardır akademik performans ve teşvik politikalarında ders verme ve yenilikçi öğretim yaklaşımlarını ciddiye almamasının da gelinen noktada payı büyüktür. Ders vermeyi akademik performansın dışına iten öngörüsüzlük sınıf ortamından çok daha zor olan uzaktan eğitimde akademisyenlerin yeterliliklerinin gelişimine engel olmuştur. Ders anlatma kültürünün en ciddi sorunlardan biri olduğu, Türkiye Üniversite Memnuniyet Araştırmalarında (Karadağ ve Yücel, 2017a, 2017b, 2018, 2019) yıllardır vurgulanan bir durumdur. Yüz yüze sınıf ortamlarında bile öğretimi problemlili olan bir akademik dünyadan, sanal ve dijital ortamlarda öğretme işini becerebileceğini beklemek de pek doğru olmayacaktır. Gelinen noktada; YÖK’ün azami süreler konusunu kaldırması akademik teşviklerde yaratıcı ve yenilikçi öğretimi kriterlere eklemesi, kotalardaki sınırlayıcılığı kaldırdığı tüm inter-

net bağlantısına izin verecek şekilde sokması gereklidir. Akademik izin alan ve dersten çekilenlerin durumları ayrıntılı incelenmeli ve gerekli telafi edici haklar sağlanmalıdır. Akademik izin ve dersten çekilme durumunda kalanların diğerlerinden; notlar, okulu daha erken bitirebilme, stajları tamamlayabilme gibi pek çok dezavantaja mecbur edilmiş olabilecekleri göz önünde bulundurulmalıdır. Nihai olarak üniversiteler ve öğretim elemanları tarafından kötü bir şekilde planlanan ve kullanılan uzaktan eğitim, önümüzdeki yıllarda bütün paydaşların gözünde ‘yetersiz’, ‘gereksiz’, ‘kullanılmamalı’ vb. gibi algılara neden olabilir.

Sınırlılıklar

Çalışmada verilerin self-report ile toplanması öznelliğe ve değişkenler arasındaki ilişkilerin gerçeği tam olarak yansıtmamasına neden olmuş olabilir. Bu çalışmanın metodolojik olarak en önemli sınırlılığı ortak yöntem yanlılığıdır. Bu sınırlılığın temel nedeni çalışma verilerinin tek bir kaynaktan (öğrencilerden) toplanmasıdır. Söz konusu sınırlılık araştırmalarda tam olarak ortadan kaldırılamamasına karşılık, hatalar minimum seviyelere çekilebilmektedir. Bu nedenle de çalışma kapsamında önerilen uygulamalar ile verilerin toplanma aşamasında gerekli önlemler alınmıştır. Öncelikle, araştırmanın veri toplama aşamasında kullanılan ölçeğin geçerlik ve güvenilirlikleri test edilmiştir. İkinci olarak da ilgili katılımcılara cevapların tamamen gizli tutulacağı ve hiçbir şekilde açıklanmayacağı ifade edilmiştir. Ek olarak katılımcılara uygulanan anket formu, bağımsız değişkenlerle ilgili olan maddeleri, bağımlı değişkenlerle ilgili maddelerden önce gelecek şekilde düzenlenmiş ve ölçek maddelerinin sıralaması her katılımcıda rassal olarak değiştirilmiştir. Çalışmanın yine önemli sınırlıklarından biri veri toplanan zaman dilimidir. Çalışma verileri 1–4 Nisan 2020 aralığında elde edilmiştir. Üniversitelerin %25’i uzaktan eğitime 6 Nisan 2020 tarihlerinde başladığından çalışmada bu üniversiteler kapsam dışı bırakılmak zorunda kalmıştır. Son sınırlılık ise çalışma verilerinin toplanma yöntemine yöneliktir. Çalışmada veriler çevrimiçi olarak toplanmış, bu durum da internet erişimi olmayan öğrencilerin kapsam dışı kalmasına neden olmuştur. Çalışma bulgularının yorumlanmasında bu sınırlılık göz önünde bulundurulmuştur.

Kaynaklar

- Hamburg, M. (1985). *Basic statistics: A modern approach*. New York, NY: Harcourt, Brace Jovanovich.
- Huang, C., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., Hu, Y., ... Cao, B. (2020) Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *Lancet*, 395, 497–506.
- Karadağ, E., & Yücel, C. (2017a). *Türkiye üniversite memnuniyet araştırması*. Eskişehir: Üniversite Araştırmaları Laboratuvarı Yayınları. doi:10.13140/ RG.2.2.31233.76641

- Karadağ, E., & Yücel, C. (2017b). Türkiye üniversite memnuniyet araştırması [TÜMA-2017]: Rapor özeti. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(2), 132–144.
- Karadağ, E., & Yücel, C. (2018). *Türkiye üniversite memnuniyet araştırması (TÜMA) 2018*. Üniversite Araştırmaları Laboratuvarı (ÜniAr). 5 Nisan 2020 tarihinde <<https://www.uniar.net/tuma>> adresinden erişildi.
- Karadağ, E., & Yücel, C. (2019). *Türkiye üniversite memnuniyet araştırması (TÜMA) 2019*. Üniversite Araştırmaları Laboratuvarı (ÜniAr). 5 Nisan 2020 tarihinde <<https://www.uniar.net/tuma>> adresinden erişildi.
- Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi (2020). *Kriz döneminde farklı bir yönetim yaklaşımı raporu*. 5 Nisan 2020 tarihinde <www.ahievran.edu.tr> adresinden erişildi.
- YÖK (2020a). *Basın açıklaması (26.03.2020)*. 30 Nisan 2020 tarihinde <www.yok.gov.tr> adresinden erişildi.
- YÖK (2020b). *Eczacılık programlarındaki öğrenciler için alınan karar*. 30 Nisan 2020 tarihinde <www.yok.gov.tr> adresinden erişildi.
- YÖK (2020c). *Hemşirelik programlarındaki öğrencilere uzaktan eğitim imkânı*. 30 Nisan 2020 tarihinde <www.yok.gov.tr> adresinden erişildi.
- YÖK (2020d). *İntörnlere uygulamalı eğitim kolaylığı*. 30 Nisan 2020 tarihinde <www.yok.gov.tr> adresinden erişildi.
- YÖK (2020e). *Koronavirüs (COVID-19) bilgilendirme notu: 1*. 30 Nisan 2020 tarihinde <www.yok.gov.tr> adresinden erişildi.
- YÖK (2020f). *Öğrencilere eğitime destek kotası*. 30 Nisan 2020 tarihinde <www.yok.gov.tr> adresinden erişildi.
- YÖK (2020g). *Öğretmen adayları öğrencilere müjde*. 30 Nisan 2020 tarihinde <www.yok.gov.tr> adresinden erişildi.
- YÖK (2020h). *Uygulamalı eğitimde değişiklik*. 30 Nisan 2020 tarihinde <www.yok.gov.tr> adresinden erişildi.
- YÖK (2020i). *Üniversitelerde uygulanacak uzaktan eğitime ilişkin açıklama*. 30 Nisan 2020 tarihinde <www.yok.gov.tr> adresinden erişildi.
- YÖK (2020j). *YÖK dersleri platformuna öğrencilerden yoğun ilgi*. 30 Nisan 2020 tarihinde <www.yok.gov.tr> adresinden erişildi.
- YÖK (2020k). *Yükseköğretim istatistikleri*. 30 Nisan 2020 tarihinde <<https://istatistik.yok.gov.tr/>> adresinden erişildi.
- YÖK (2020l). *Yükseköğretim kurumları sınavı ertelemesi*. 30 Nisan 2020 tarihinde <www.yok.gov.tr> adresinden erişildi.
- Yuan, J., Li, M., & Lu, Z. K. (2020). Monitoring transmissibility and mortality of COVID-19 in Europe. *International Journal of Infectious Diseases*, 95, 311–315.

Bu makalenin kullanım izni Creative Commons Attribution-NoCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND3.0) lisansı aracılığıyla bedelsiz sunulmaktadır. / This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND3.0) License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.